
ELS TROBADORS A L'AULA

MARINA NAVÀS FARRÉ
marina.navas@gmail.com

Aix-Marseille Université – Institut Ramon Llull – Universitat de Girona

Resum: Aquesta comunicació se situa a mig camí entre el bloc dels clàssics de la literatura universal i el bloc de la didàctica del català com a llengua estrangera (CLE), ja que presenta una proposta didàctica d'introducció als trobadors, al seu món i a la seva llengua, a partir de les biografies (*vidas*). Es tracta d'una primera sessió, en forma de taller (d'unes tres hores), que s'emmarcaria dins una unitat didàctica major destinada als trobadors i que té l'objectiu d'introduir els alumnes a la figura del trobador i a l'occità antic a partir de les fonts biogràfiques, d'imatges, de comprensions orals i d'un lloc web. Així mateix, es dona a conèixer el portal TrobEu (www.trob-eu.net/), una nova eina en línia sobre la cultura trobadoresca i el seu context que pot ser de gran utilitat per als professors, tant per als de secundària com per als lectors de català en universitats estrangeres (sobretot en classes de literatura o civilització).

Paraules clau: trobadors, unitat didàctica, cultura occitano-catalana, literatura catalana medieval, occità, CLE

Abstract: This paper is relevant both to the teaching of classical authors of world literature and the didactic unit of Catalan as a foreign language (CLE), since it presents a didactic activity that introduces the troubadours, their world and their language, by taking their medieval biographies (*vidas*) as a starting point. The first session is a workshop (about three-hour long), part of a larger didactic unit dedicated to the troubadours. It aims at introducing students to these authors and to Old Occitan by means of biographic sources, images, listening comprehension and a website. This paper also presents TrobEu (www.trob-eu.net/), a new on-line tool about troubadour culture and its context that can prove very useful to secondary-school teachers and *lectors* of Catalan in non-Catalan universities, to prepare their classes about literature or culture.

Keywords: troubadours, didactics, Catalan medieval literature, Occitan medieval culture, CLE

INTRODUCCIÓ

Parlar dels orígens de la literatura europea, i com a tal de la catalana, implica parlar de lírica trobadoresca. Tot i tractar-se d'un clàssic de la literatura universal i d'un tema indispensable a l'hora de tractar la cultura i la literatura catalanes a l'aula, el professor de secundària o el lector de català no comptava fins ara amb cap web fiable, divulgatiu però rigorós, sobre la cultura trobadoresca. Els webs existents o estan pensats per a especialistes o són webs obsolets i descontextualitzats. Per tal d'omplir aquest buit, Miriam Cabré, de la Universitat de Girona, va sol·licitar un projecte RecerCaixa que s'ha proposat, entre altres objectius, crear un portal web sobre la cultura trobadoresca amb rigor científic però amb afany divulgatiu i didàctic, orientat als no especialistes¹. Al llarg de la comunicació es pretén presentar aquest portal, mostrar les possibilitats del projecte i es presenta una proposta didàctica sobre els trobadors a partir de les seves *vidas*, que serveix per introduir tant la

---

¹ Vegeu el «Projecte» i els objectius a TrobEu: <<http://www.trob-eu.net/ca/qui-som.html>>.

figura del trobador com la llengua occitana. Metodològicament, aquesta unitat beu del GFEN (*groupe français d'éducation nouvelle*), integrant com a material docent la informació i les eines que proporciona el portal TrobEu.

PER QUÈ ELS TROBADORS?

Perquè són l'origen de tota lírica romànica i un element clau per a la identitat cultural europea, i amb pes especial en la catalana. La influència dels trobadors a Catalunya perdurarà molts segles, fins a tal punt que no podem entendre la literatura medieval, poetes com Ausiàs March o novel·les com el *Curial e Güelfa*, per exemple, sense partir dels trobadors i de la construcció del seu imaginari. Només cal llegir a tall d'il·lustració l'entrada «Amor» de Joan Fuster al *Diccionari per a ociosos* (2012: 9-16):

L'Amor? Una invenció del segle XIII! La frase –promulgada, sí no vaig errat, per un erudit ben respectable– podrà semblar un despropòsit. No ho és: gens. Fins i tot caldria admetre-la en la seva precisió més taxativa, que ens situa davant el fenomen social i cultural de la poesia dels trobadors (p. 9).

Tanmateix, rarament formen part del programa per diferents raons, una d'elles la dificultat lingüística i la complexitat de la seva poètica.

Segurament aquesta complexitat és la que ha creat un abisme entre el lector d'avui i les primeres cançons de la literatura catalana². El mateix professor no té fàcilment la bibliografia a mà –la millor aproximació són encara els tres volums de *Los trovadores* de Martí de Riquer (1975), d'una extensió més que considerable, i recentment el capítol de Miriam Cabré a la nova *Història de la literatura catalana* (2013)³–, i els webs que es poden consultar per Internet estan pensats per a especialistes (com Rialto, BEdT o Corpus des Troubadours), o bé són webs confusos, sense criteri científic ni contextualització. És per aquest motiu que era necessari crear un lloc web de divulgació però exhaustiu i actualitzat.

UNA NOVA EINA PER AL PROFESSORAT I L'ALUMNAT: TROBEU

El portal TrobEu (Troubadours and European Identity, <www.trob-eu.net/>) forma part d'un projecte Recercaixa dirigit per Miriam Cabré a la Universitat de Girona (Recercaixa 2015ACUP 00127), que aplega una sèrie d'especialistes a nivell internacional per enfocar el tema des de diverses perspectives.

El portal ja és consultable en línia, però cal advertir que es troba en curs d'elaboració. Avui per avui compta amb les pestanyes Els trobadors (Qui són els trobadors?, *Les trobairitz*, Primers lectors), El seu món (La terra dels trobadors, Història del no-estat occità), Catalunya (Manuscrits catalans), La seva Petja (Minnesänger, Ramon Llull i la poesia, la poesia al segle XIV), L'occità (Una koiné literària trobadoresca?, El nom de la llengua dels trobadors, Història i present de la llengua occitana, Català i occità: un diasistema, dues llengües), Eines (Material docent)⁴, però es preveu d'afegir-ne d'altres com l'Obra dels trobadors (mètrica, gèneres, música i una antologia trobadoresca), La iconografia, Les fonts, etc., a més, d'ampliar el Racó Docent per ajudar al professorat. Cadascun dels apartats conté una bibliografia al final. Una de les eines principals del projecte i més

² Malgrat alguns intents divulgatius destacables, com Francesc Ribera (Titot) cantant Guillem de Berguedà, per exemple (2003).

³ Per a més bibliografia sobre trobadors, vegeu per exemple Di Girolamo (1994), Meneghetti (1984 i 2003), Poe (1994), Navàs & Cabré (2009), entre molts d'altres. Per a les *vidas*, vegeu sobretot Boutière & Schutz (1950), Guida & Larghi (2013), Poe (1995), Burgwinkle (1999).

⁴ De moment hi ha tres fitxes relacionades amb lectures obligatòries de segon de batxillerat del curs 2017-2018 i 2018-2019: Cerverí i Guillem de Berguedà: <<http://www.trob-eu.net/ca/raco-docent.html>>.

innovadores és la creació d'un mapa interactiu de les corts⁵, també en curs d'elaboració, que permet situar l'origen d'un trobador, els territoris i les corts amb les quals es relaciona, etc., dividit en franges temporals de 50 anys, des del 1150 fins al 1300.

PROPOSTA DIDÀCTICA: LES VIDAS DELS TROBADORS

El taller que proposem s'emmarca en una unitat didàctica sencera dedicada als trobadors i que dura diverses sessions, titulada «Trobadors i *trobairitz*». Aquí ens centrarem només en la o les primeres sessions, «les *vidas* dels trobadors», que és una introducció a la figura del trobador i a la llengua occitana a partir de les *vidas*. Més endavant, es treballa la *vida* de Guillem de Cabestany, el primer testimoni de la llegenda del cor menjat, i després es passa ja a la lectura de poemes, com «Estat ai en greu cossirier» de la Comtessa de Dia o «Can vei la lauzeta mover» de Bernart de Ventadorn, entre d'altres. Són, en aquest cas, trobadors treballats en la primera sessió i, per tant, l'alumnat ja compta amb el context que l'ajudarà a entendre el contingut d'alguns poemes, com per exemple saber de qui i per què es plany la Comtessa de Dia.

PER QUÈ LES VIDAS?

La *vida*⁶, que es troba a mig camí entre la biografia històrica documental, la revista del cor, la literatura i la llegenda, ens permet copsar la diversitat dels trobadors quant a l'origen, el gènere, l'estatus social, la personalitat o l'especificitat de la seva obra. Comptem amb iconografia, ja que conservem algunes miniatures que acompanyaven les *vidas*, i sobretot, a nivell lingüístic és molt més accessible: el fet que siguin textos breus, en prosa, i que repeteixin les mateixes fórmules expressives permet familiaritzar-se amb la llengua occitana com a entrenament previ abans de passar al text líric, molt més difícil de comprendre. (Si els presentem directament una poesia trobadoresca ens arrisquem a perdre els alumnes, allunyant-los totalment del llenguatge de base.)

Les *vidas* escollides són molt diverses i la majoria expliquen anècdotes divertides o sorprenents, s'exagereu les virtuts i els defectes, de tal manera que el lector sent ràpidament simpatia pel personatge i se'l sent proper. Raimbaut d'Aurenga hi és descrit com un senyor ric que posseïa diversos castells, bon cavaller, bon orador i sobretot un seductor faldiller; Gaucelm Faidit era fill d'un burgès i cantava fatal, però es va fer joglar perquè ho va perdre tot jugant. A més de ludòpata, també era bevedor i golafre, tant que esdevingué desmesuradament gras; Guilhem Figueira era el que avui anomenaríem anacrònicament un antisistema, freqüentava les tavernes, les prostitutes i els arlots, i sempre que podia ridiculitzava els nobles; Richart de Berbezieu era un cavaller que estava perdudament enamorat d'una dama però segons els rumors ella no el va correspondre mai (seria el que avui en diríem un *pagafantas*); Perdigon era fill d'un pescador pobre, però sabia tocar la viola tan bé que va prosperar i tots els nobles li feien gran honor, fins que un bon dia li va canviar la fortuna i va perdre la fama i els amics; Peire Vidal, fill de pellisser, cantava meravellosament bé però era un milhomes extremament beneït. Li encantava difamar, fins a tal punt que una vegada un cavaller li va tallar la llengua. Era tan ximple que tothom l'enganyava i s'ho empassava tot, com que seria emperador de Constantinoble, que era el millor cavaller del món o que tenia molt d'èxit entre les dones, etc.

Finalment, les *vidas* també són un clar exemple de la recepció primerenca dels trobadors i del gran èxit de la lírica occitana. Amb aquest *accessus ad auctores* i comentaris

⁵ S'hi pot accedir des de la pàgina d'inici de TrobEu.

<<http://www.arcgis.com/home/webmap/viewer.html?webmap=3b18a6a431ed4c03b38887cbbf08d156&extent=-5.5786,37.9152,17.4048,46.4428>>.

⁶ Per a les *vidas* i els cançoners, vegeu TrobEu: <<http://www.trob-eu.net/ca/les-vidas-i-razos.html>>.

exegètics, la cultura trobadoresca s'equiparava a la llatina. Al mateix moment i paral·lelament a la creació de les *vidas*, apareixen també les gramàtiques occitanes, com les *Razos de trobar* de Ramon Vidal de Besalú i tots els seus seguidors, de manera que la cultura trobadoresca es va configurant com un saber. Per altra banda, les *vidas* també responen a la set del públic de conèixer aquests personatges que ja havien esdevingut coneguts per les seves cançons, per això també s'apropen a la premsa rosa. El nostre taller pretén acostar els nostres estudiants als primers receptors però de manera inversa: les *vidas* serviran d'esquer per incentivar la curiositat de conèixer l'obra dels trobadors.

A QUI S'ADREÇA?

Aquesta unitat la vaig idear quan era lectora de la universitat de París IV de la Sorbona per l'Institut Ramon Llull, en el marc dels cursos de *Civilisation Catalane (Initiation à la Civilisation Catalane i Civilisation Catalane Médiévale et Moderne)*. S'adreçava, per tant, a un alumnat francès, de primer i segon any de llicenciatura. A França, em semblava encara més necessari tractar els trobadors, ja que si bé formen part de la seva pròpia cultura, sovint han estat ignorats, silenciats i reprimits. El lectorat de català, per tant, pot ser la via per conèixer el que també forma part del seu ric passat literari. A més a més, és també una manera d'establir ponts entre les dues cultures a partir d'aquest llegat cultural comú.

Per bé que en primera instància aquesta sessió s'adreça a estudiants universitaris de civilització catalana, l'he replantejada, modificada i ampliada (entre altres coses amb la incorporació del portal, que encara no existia llavors), per tal d'adequar-la a altres públics, com els alumnes de secundària o batxillerat. Per tant, el meu objectiu és presentar un exemple que pugui servir de base i que, a través de petits retocs i variacions al gust del professor, es pugui adaptar en funció del receptor, del nivell o de l'assignatura.

METODOLOGIA

Si bé aquesta sessió no se serveix només d'una única metodologia –de fet, com a docent em sembla important espigolar de diferents metodologies–, s'inspira sobretot en el GFEN (Groupe Français d'Education Nouvelle)⁷, tot i que no en sóc especialista ni tampoc el segueixo al peu de la lletra. El GFEN, de fet, no és nou: es va crear el 1922 i va ser renovat als anys setanta. Es basa en el principi de la construcció del saber per part de l'estudiant i amb interacció amb l'entorn (Médioni 2005: 17). Com a pilar metodològic pot semblar molt evident, i segurament ho és, però poques vegades es trasllada a les aules de manera pràctica. Aquesta construcció del saber opera en forma de taller i en petits grups, on es posa en comú la formulació d'hipòtesis, fruit primer de la reflexió individual i després en el si del grup, a partir d'unes consignes i d'un material de base que va introduint el professor amb comptagotes. El professor, doncs, es limita a pautar la pràctica i a administrar les pistes i les consignes. Hi ha, doncs, enigmes a resoldre, i en aquest sentit és afí a la resolució de problemes. Per altra banda, em sembla també important treballar a partir de fonts directes, en aquest cas comptem amb les digitalitzacions dels manuscrits.

TEMPORITZACIÓ I MATERIAL

El taller està pensat per a una sessió de tres hores.

Material:

- Altaveus i reproductor de so.
- Àudio d'una cançó trobadoresca.

⁷ GFEN: < <http://gfen.langues.free.fr/>>.

- Sobres grans (un per grup d'alumnes).
- Miniatures de trobadors relatives a les *vidas* (impreses en color, ampliades i plastificades).
- Mapes amb els punts relacionats amb cada trobador segons la *vida* (plastificats).
- Fitxes de les *vidas* (plastificades). En aquest cas, n'hi ha 13. Se'n poden afegir o treure, depenent del nombre d'alumnes. Cada grup n'hauria de treballar com a mínim dues per tal de fixar fórmules expressives. Es poden repartir en funció de la llargada (hi ha *vidas* més breus i d'altres més llargues), de la dificultat i dels àudios de què es disposi.
- Àudios de les *vidas*. Cada grup hauria de tenir-ne almenys un.
- Fitxes d'apunts gramaticals de l'occità antic (plastificats).
- Ordinadors, tauletes tàctils o mòbils amb connexió a internet (un per grup) per poder consultar el portal TrobEu i el DOM (Dictionnaire de l'Occitan Médiéval).

DESENVOLUPAMENT⁸

Es fan grups petits, de 3 a 5 persones.

Comencem, sense dir res, posant un àudio d'una cançó trobadoresca. Al col·loqui vam posar «Reis glorios» de Guiraut de Bornelh cantat per Paul Hillier (1988), però qualsevol cançó trobadoresca en què la dicció sigui clara va bé. Una altra possibilitat seria presentar el portal TrobEu abans, com a classe inversa, o amb l'article de Joan Fuster sobre l'amor, però aquí m'interessa la manca d'informació inicial i partir directament de la música i del manuscrit, com a entrada insòlita per estimular la curiositat i crear l'enigma. Al cap d'un minut d'escoltar la cançó, el professor llança la consigna 1.

(1) **Consigna 1:** Quina llengua és? De quina època creieu que és? Qui ho deu cantar? Què us evoca?

Aquí segurament sortirà ja la paraula joglar o trobador i podem preguntar qui són en la consigna següent:

(2) **Consigna 2:** Qui són els trobadors?

Aquesta és una fase en comú per extreure els coneixements previs, que es poden anar anotant a la pissarra (5-10 min.). A continuació, el professor treu les miniatures que representen els trobadors, enumerades de l'1 al 13 (en funció de les *vidas*). Se les van passant cada grup fins haver-les vistes totes.

(3) **Consigna 3:** Què us diuen aquestes imatges? Quina informació ens donen?

a)- Primer, des del punt de vista formal: d'on són? On es troben? Com estan fetes i amb quin material? De qui pot ser? Per què creieu que són així?

Després de 5-10 minuts de reflexió en el si del grup, un representant de cada grup respon en veu alta davant tots els grups. Aquesta part és la més teòrica. Aquí el professor pot donar informació sobre els cançoners. Valdria la pena ensenyar el Gallica⁹ (la notació musical de l'àudio que hem posat a l'inici, per exemple), per veure com és un manuscrit, que es facin una idea de la mida de la miniatura i la dificultat i riquesa que suposa. L'objectiu és prendre consciència de l'objecte de luxe com a marca del prestigi que van arribar a tenir els trobadors.

⁸ Hem de tenir en compte que un taller explicat perd tota la gràcia, ja que per anar bé s'hauria d'experimentar. Si bé podem explicar els passos i les consignes, per altra banda compta amb comprensions orals, imatges i textos que no podem reproduir tots aquí. Així, demano al lector un esforç d'imaginació i deixo a disposició la meua adreça de correu electrònic per si hi hagués algú interessat en veure el material.

⁹ Per exemple, el cançoner R (Biblioteca nacional de França, fr. 22543, f. 8v) o el cançoner K (BnF, fr. 12473, f. 1r). Consultables a Gallica: < <https://gallica.bnf.fr> >.

En aquest moment es dona a conèixer el portal TrobEu; han d'anar a l'apartat «*vidas* i razos» (dins la pestanya Primers lectors) i cada grup s'ocupa d'un dels apartats i en farà un resum que haurà d'explicar als altres (20-30 minuts).

(3) **Consigna 3**

b) Ara, us anireu passant les miniatures una per una i anireu apuntant, d'acord amb el número d'imatge, què ens diu el dibuix sobre el personatge que representa. Hi ha imatges que ens donen més informació que d'altres. El tret no distintiu també ens dona informació.

Cada grup ha d'acabar tenint una llista de 13 frases, una per trobador. Per exemple: és vell, és una dona, va acompanyat, munta a cavall, porta hàbit de monjo, porta un vestit que sembla de noble, etc. El professor pot donar un primer exemple en veu alta. Vegeu-ne dos exemples a les figures 1 i 2. La figura 1 és la miniatura de Guiraut de Bornelh, el trobador que hem escoltat a l'inici de la sessió. En aquest cas, la miniatura retrata tres personatges, un de principal (el trobador) i els seguidors. Aquesta imatge ens suggereix que Guiraut de Bornelh era considerat mestre de trobadors. La figura 2 és la miniatura de Cercamon, on es representa un personatge de baixa condició amb un farcell, que ens suggereix que va d'un lloc a l'altre a l'estil d'un rodamon, etc. L'anàlisi de les imatges proporciona als estudiants informació prèvia al text, que podran intuir d'algun detall que apareixerà a les *vidas* (15-20 minuts).

Figura 1. Miniatura de Guiraut de Bornelh
(Cançoner K, BnF, fr. 12473, f. 4r).

Figura 2. Miniatura de Cercamon
(Cançoner I, BnF, fr. 854, f. 133r).

En acabar, les imatges es pengen en una paret de l'aula o en un fil de penjar roba o es posen damunt una taula a l'abast de tothom. Tot seguit, el professor treu els mapes, que també es col·locaran a la vista de l'alumnat. El mapa sobretot serveix per prendre consciència de la gran mobilitat dels trobadors i de la cultura en general a l'edat mitjana, i dels possibles contactes entre ells. Vegeu-ne un exemple a les figures 3 i 4.

Figura 3. Mapa de Guiraut de Bornelh

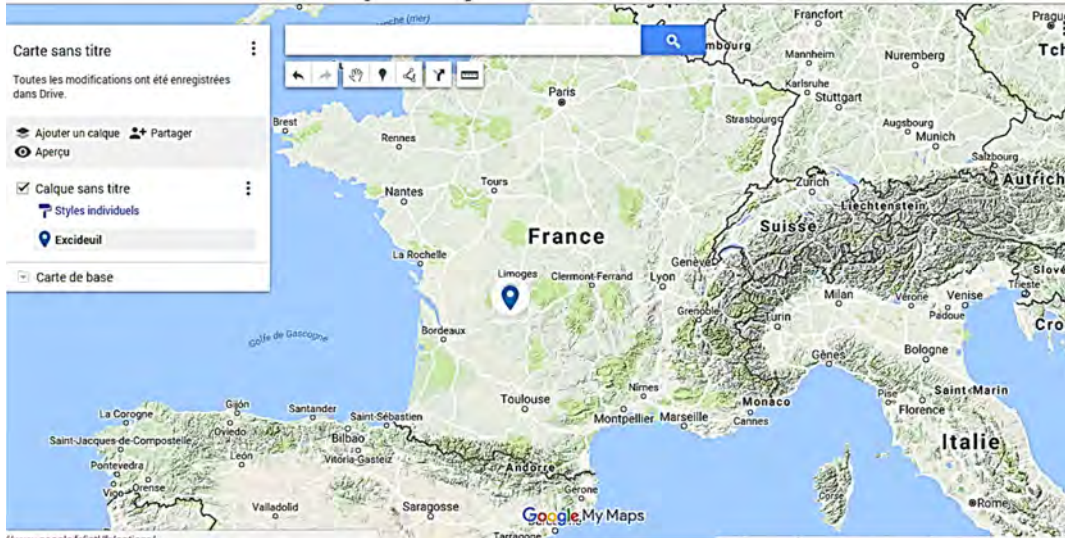
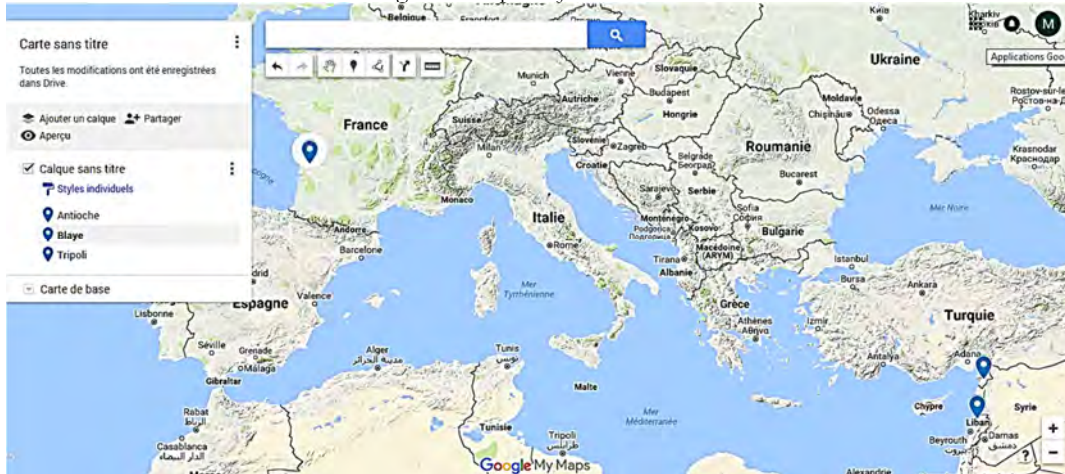

Figura 4. Mapa de Jaufre Rudel

Tot seguit, es reparteix un sobre a cada grup. Dintre el sobre hi ha una o diverses *vidas* de trobadors (hem de procurar que no els toquin personatges relacionats)¹⁰, una fitxa de la gramàtica bàsica de l'occità antic comuna a tots els grups i una fitxa amb imatges i vocabulari clau de la *vida* de cada trobador que els ha tocat i que hauran de buscar dins del text. En aquest cas comptem amb 13 fitxes diferents, una corresponent a cada *vida*. Aquesta fitxa té la funció d'ajudar a la comprensió del text i de fixar conceptes claus que els serviran més endavant per presentar els seu trobador¹¹. També se'ls indica l'enllaç per escoltar l'àudio de la *vida* recitada perquè puguin sentir com sona l'occità¹².

Depenent del temps i dels grups es poden repartir una o més *vidas*. Recomano fer-ne més d'una perquè ajuda els estudiants a fixar el patró narratiu, veuen que l'estil és gairebé idèntic –de fet, moltes de les *vidas* són redactades pels trobadors Uc de Sant Círc i Miquel

¹⁰ Les vides es poden trobar a Rialto: < <http://www.rialto.unina.it/Vidas.htm>>, Riquer (1975) i Boutière & Schutz (1950).

¹¹ Aquesta fitxa està pensada sobretot per a alumnes de secundària. Es pot suprimir per a un públic adult o universitari.

¹² Els àudios d'algunes vides es poden trobar a Clemencic Consort (1977), per exemple a Youtube: <<https://www.youtube.com/watch?v=ijqNBpOU5Vs>>. També es poden penjar al Moodle de l'assignatura, per exemple.

de la Tor—, i a la segona traducció se senten amb molta més confiança i són conscients del seu progrés. El fet de poder ser capaços de traduir un text d'una llengua fins llavors desconeguda per ells els encoratja moltíssim.

Vegem a tall d'exemple Jaufre Rudel: la figura 5 és la *vida*, que s'acompanya d'un àudio corresponent. La figura 6 és la fitxa de vocabulari. En aquest cas les imatges representen el castell de Rudel a Blaia, la croada, una nau, un malalt i una monja. Els alumnes han de reconèixer en el text occità paraules relacionades amb les imatges, en aquest cas «princes de Blaia», «se croset», «nau», «malautia» i «morga», però en altres casos serà un forner, una taverna, el joc de daus, un que talla la llengua a Peire Vidal, etc. Finalment, la figura 7 és un fragment de la fitxa d'apunts gramaticals de l'occità antic.

Figura 5. *Vida* de Jaufre Rudel (text extret del Rialto)

Jaufres Rudels de Blaia si fo mout gentils hom, princes de Blaia. Et enamoret se de la comtessa de Tripol, ses vezer, per lo ben qu'el n'auzi dire als pelerins que venguen d'Antiocha. E fez de leis mains vers ab bons sons, ab paubres motz. E per voluntat de leis vezer, el se croset e se mes en mar, e pres lo malautia en la nau, e fo condug a Tripol, en un albere, per mort. E fo fait saber a la comtessa et ella venc ad el, al son leit, e pres lo entre sos bratz. E saup qu'ella era la comtessa, e mantenent recobret lo vezer e l'auzir e-l flazar, e lauzet Dieu, que l'avia la vida sostenguda tro qu'el l'ag ues vista; et enaissi el mori entre sos braz. Et ella lo fez a gran honor sepellir en la maison del Temple; e pois, en aquel dia, ella se rendet morga, per la dolor qu'ella n'ac de la mort de lui.

Jaufre Rudel

1. La *vida*
2. El so

Figura 6. Fitxa de vocabulari clau (optativa)

Château des Rudel

Vestiges du château-fort vu depuis l'estimeur de la Citadelle

Nom local	Castilh d'au Rudel
Période ou style	Forteresse médiévale
Type	Château fort
Début construction	XII ^e siècle
Fin construction	XVII ^e siècle
Propriétaire actuel	Commune
Protection	Inscrit au patrimoine mondial de l'humanité par l'Unesco (statut de classe MH (2000))
Coordonnées	45° 07' 45" nord, 9° 39' 57" ouest
Pays	■ France
Anciennes provinces de France	Guyenne
Région	Nouvelle-Aquitaine
Département	Gironde

Castell dels Rudel a la ciutadella de Blaia

nau

Croada

malaltia

monja

Figura 7. Fitxa d'apunts gramaticals (fragment)

1. ELS CASOS

L'occità antic coneix encara dos casos, el cas recte (subjecte) i el cas oblic (règim)

DECLINACIÓ MASCULINS	singular	plural
Cas recte	-s	∅
Cas oblic	∅	-s

EXEMPLE MASCULINS	singular	plural
Cas recte	cavaliers	cavalier
Cas oblic	cavalier	cavaliers

DECLINACIÓ FEMENINS	singular	plural
Cas recte (-a)	∅	-s
Cas oblic (-a)	∅	-s
Cas recte	-s	-s
Cas oblic	∅	-s

EXEMPLE FEMENINS	singular	plural
Cas recte (-a)	domna	domnas
Cas oblic (-a)	domna	domnas
Cas recte	merces	merces
Cas oblic	merce	merces

2. L'ARTICLE DEFINIT

	Masculí	Femení
nom. sg.	lo	la
oblic sg.	lo	la
nom. pl.	li, lhi	las
oblic pl.	los	las

3. ELS DEMOSTRATIUS

DE PROXIMITAT masculí			
nom. sg.	est	cest	aicést, aquést
oblic sg.	est	cest	aicést, aquést
nom. pl.	ist	cist	aicíst, aquíst
oblic pl.	estz	cestz	aicéstz, aquéstz

Una vegada repartits els sobres i presentat el material, es passa a la consigna 4.

(4) **Consigna 4:** Tradüü aquestes *vidas* amb l'ajuda de les fitxes i del diccionari en línia de l'occità medieval (DOM)¹³.

Aquest és el plat fort del taller i, per tant, és la part més llarga i la que requereix més esforç per part dels alumnes (45-50 min.)¹⁴. Amb les fitxes, el diccionari en línia, el portal TrobEu i la unió d'esforços que suposa el treball en grup, els alumnes van traduint de forma autònoma. El rol del professor és de mostrar com funcionen els recursos que tenen, de resoldre dubtes puntuals i d'anar ajudant quan convingui. Una vegada han acabat les traduccions, es proclama la consigna 5.

¹³ DOM: <<http://www.dom-en-ligne.de/dom.php?lhid=4dqN83calp4xbiz5Nsx8Wu>>.

¹⁴ En funció del nombre de *vidas* a traduir per grup, del nombre d'alumnes i el nivell, pot durar força més temps, fins i tot una o dues sessions senceres.

(5) **Consigna 5:** Associeu la *vida* del vostre(s) trobador(s) amb la miniatura i el mapa corresponent. Es pot comprovar la trajectòria del trobador a partir del mapa interactiu de TrobEu (10 min).

Si continuem amb l'exemple de Jaufre Rudel, el mapa correspon a la figura 4 i la miniatura a la figura 7, en la qual es representa el trobador un segon abans de morir en braços de la seva enamorada, la comtessa de Trípoli. Es pot introduir aquí el concepte de l'amor de lluny, que retrobarem als textos de les sessions posteriors.

Figura 7. Miniatura de Jaufre Rudel (cançoner I, BnF, fr. 854, f. 121v)

(6) **Consigna 6:** Ara que teniu tota la informació relativa al vostre trobador, prepareu-ne una presentació per als altres grups, justificant perquè creieu que és la seva foto, la trajectòria expressada pel mapa, etc. Un de vosaltres serà el joglar encarregat d'explicar-ho als altres grups. La resta el podeu ajudar. Preparació (15 minuts). Presentacions orals (15-20 minuts).

Durant les presentacions dels companys, s'adonen de les relacions entre ells (per exemple, la comtessa de Dia està enamorada de Raimbaut d'Aurenga, però a la *vida* d'ell no se'n diu res). Poden prendre notes de cara a la consigna 7, que és el balanç final a mode de conclusió, retornant a la pregunta inicial i per prendre consciència del que s'ha après.

(7) **Consigna 7:** i ara, qui són els trobadors? A quines conclusions podem arribar? (10 min.)

Depenent del nivell del grup i del temps de què es disposi, encara s'hi podria afegir una altra consigna per fixar més l'occità:

(8) **Consigna 8:** redacteu vosaltres mateixos en occità la *vida* d'un dels trobadors que ha presentat l'altre grup, i després compareu la vostra redacció amb la *vida* corresponent (30 min.)

Una variant de la consigna 8 seria redactar la seva pròpia *vida*. En aquest cas el treball seria individual i es podria plantejar com a deures a casa.

CONCLUSIONS

L'objectiu d'aquest taller no és, evidentment, recordar els detalls de la *vida* de cada trobador, sinó prendre consciència de la diversitat social, de la mobilitat i de les relacions entre ells i amb els seus senyors en un context feudal. També s'introdueix l'adulteri, la noció de l'amor en un context de matrimoni per interès. També s'ha reflexionat sobre què hi fan als cançoners (les miniatures assumeixen la mateixa funció que fan avui les fotos a les entrades de la Wikipedia o les fotos de perfil a les xarxes socials), quines *vidas* es basen en fets reals i quines són fabulades i què els ho fa pensar. Les fonts de les *vidas* són molt diverses, a vegades són literàries perquè no es coneix res del personatge (hem vist per exemple el cas de Cercamon), altres estan ben documentades (per exemple, Folquet de Marsella, bisbe de Tolosa de Llenguadoc), en d'altres casos la *vida* és l'única informació que tenim del personatge (per exemple, l'entrada a la Wikipedia de Beatritz de Dia, la comtessa de Dia, basada literalment en la *vida*). Per altra banda, també serveix per ensorrar falsos mites de l'edat mitjana, com la presència de la dona, activa en la cultura trobadoresca, tant pel que fa al seu rol en el poder polític, de protectora cultural, o com autora en el cas de les *trobairitz*.

L'exercici de traducció de les *vidas* ajudarà els estudiants a la comprensió dels poemes que es treballaran a les sessions següents. L'objectiu bàsic és sobretot la familiarització amb la llengua a partir d'anècdotes biogràfiques que repeteixen estructures i fórmules idèntiques o molt semblants. El plaer que provoca entendre a grans trets un text en una llengua desconeguda no cal dir que és molt gran, els anima i els dona forces que els serviran per encarar la lírica d'uns autors que ja s'han fet una mica seus, salvant així la distància dels segles, del context històric, de l'imaginari i de la llengua.

MARINA NAVÀS FARRÉ
marina.navas@gmail.com

Aix-Marseille Université – Institut Ramon Llull – Universitat de Girona

BIBLIOGRAFIA

- BEdT (Bibliografia Elettronica dei Trovatori), [en línia], [consulta: 30.11.2018], [http://www.bedt.it/BEdT_04_25/index.aspx].
- Boutière, Jean i A. H. Schutz (1950) *Biographies des troubadours*, Toulouse, Privat.
- Burgwinkle, William (1999) «The Chansonniers as books», dins *The Troubadours, an Introduction*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 246-262.
- Cabré, Miriam (2013) «La lírica d'arrel trobadoresca», dins *Història de la Literatura Catalana, vol. I Literatura medieval (I). Dels orígens al segle XIV*, dir. Lola Badia, Barcelona, Enciclopèdia Catalana / Editorial Barcino / Ajuntament de Barcelona.
- Camps, Jean-Baptiste (2009) «Vocabulaire du texte, vocabulaire de l'image: la représentation des troubadours dans les chansonniers occitans A (BAV, Vat. lat. 5232), I (BnF Fr. 854) et K (BnF Fr.12473)», Mémoire pour le diplôme de Master II, Paris, École nationale des chartes.
- Corpus des Troubadours, [en línia], [consulta: 30.11.2018], [<https://trobadors.iec.cat/>].
- Corrons, Fabrice (2017) «*Enskara da!* Atelier d'approche de la langue basque à partir de la poésie/chanson “Txoria txori” de Mikel Laboa», comunicació presentada a la 2ème Journée de formation de professeurs de catalan en France «L'enseignement de la culture et de la littérature dans la formation de LANSAD», Toulouse, 19 d'octubre de 2017.
- Di Girolamo, Constanzo (1994) *Els trobadors*, València, Edicions Alfons el Magnànim, [traducció de *I trovatori* (1989), Bollati Boringhieri editore].
- DOM (*Dictionnaire de l'occitan médiéval*), [en línia], [consulta: 30.11.2018], [<http://www.dom-en-ligne.de/dom.php?lhid=4dqN83calp4xbiz5Nsx8Wu>].

- Fusté, Roger (2016) «A la descoberta de Ramon Llull», taller presentat a les *30es Jornades Internacionals per a professors de català* de l'Institut Ramon Llull, Tarragona, Universitat Rovira i Virgili, 19 de juliol de 2016.
- Fuster, Joan (2012 [1^a ed. 1964]) *Diccionari per a ociosos*, Barcelona, Edicions 62.
- GFEN (Groupe Français d'Éducation Nouvelle), [en línia], [consulta: 30.11.2018], [http://www.gfen.asso.fr/presentation_gfen/texte_d_orientation].
- Guida, Saverio i Larghi, Gerardo (2013) *Dizionario biografico dei trovatori*, Modena, Mucchi Editore.
- Hillier, Paul, *et al.* (1988) *Proensa*, ECM New Series 1368, CD.
- Kendrick, Laura (2001) «L'image du troubadour comme auteur dans les chansonniers», dins *Auctor et Auctoritas. Invention et conformisme dans l'écriture médiévale, Actes du colloque tenu à l'Université de Versailles-Saint-Quentin-en-Yvelines (14-16 juin 1999)*, Paris, pp. 508-519.
- Médioni, Maria-Alice (2005) *L'art et la littérature en classe d'espagnol*, Lyon, Chronique Sociale.
- Meneghetti, Maria Luisa (1984) *Il pubblico dei trovatori: ricezione e riuso dei testi lirici cortesi fino al XIV secolo*, Modena, Mucchi Editore.
- Meneghetti, Maria Luisa (2003) «La tradizione della lirica provenzale europea», dins *Intorno al testo. Tipologie del corredo esegetico e soluzioni editoriali. Atti del convegno (Urbino, 1-3 ottobre 2001)*, Roma, Salerno, pp. 77-99.
- Navàs, Marina i Cabré, Miriam (2009) «Introducció al món des trobadors» dins del curs *L'Art dels trobadors* [en línia], [consulta: 30.11.2018], [<http://lletresibits.cat/>].
- Poe, Elizabeth W. (1984) *From Poetry to Prose in Old Provençal*, Birmingham, Alabama, Summa Publications.
- Poe, Elizabeth W. (1995) «The Vidas and Razos», dins *A Handbook on the Troubadours*, Berkeley i Los Angeles, University of California Press, pp. 185-197.
- Rialto (Repertorio informatizzato dell'antica letteratura trobadorica e occitana), [en línia], [consulta: 30.11.2018], [<http://www.rialto.unina.it/>].
- Riquer, Martí de (1975) *Los trovadores. Historia literaria y textos*, Barcelona, Planeta, 3 vol.
- Clemencic Consort i Roquette, Yves (1977) *Troubadours*, dir. Clemencic, René, Arles, Harmonia Mundi, CD.
- Sebat, Pascal (2010) «Les 100 vies des troubadours occitans», dins *25 pratiques pour enseigner les langues*, GFEN-Secteur langues, Lyon, Chronique Sociale, pp. 215-20.
- 'Titot', Francesc Ribera (2003) *Guillem de Berguedà. Obra completa musicada*, Barcelona, Barcelona Discmedi S.L., CD.
- TrobEu (Troubadours and European Identity), [en línia], [consulta: 30.11.2018], [<http://www.trob-eu.net/ca/inici.html>].